

Τα έγγραφα του Παναμά και ο Τομά Πικετί Πώς η διαρροή μπορεί να μεταμορφώσει την πολιτική

Γράφει ο: Henry Farrell [1]

Τα έγγραφα του Παναμά [2] -η τεράστια συλλογή από έγγραφα που διέρρευσαν από την Mossack Fonseca [3], ένα παναμαϊκό δικηγορικό γραφείο που βοηθά στη σύσταση υπεράκτιων εταιρειών-κελύφη- έχουν ήδη δημιουργήσει πολιτικές συνέπειες. Ο πρωθυπουργός της Ισλανδίας, Σίγκμουντουρ Νταβίντ Γκουνλάουγκσον, παραιτήθηκε [4] μετά τη διαρροή που αποκάλυψε ότι του ανήκει εν μέρει μια υπεράκτια εταιρεία. Ο Ντέιβιντ Κάμερον, ο Βρετανός πρωθυπουργός, αντιμετωπίζει επικρίσεις [5] για μια υπεράκτια εταιρεία που είχε συστήσει ο πατέρας του. Στην Βραζιλία, πολλοί από τους ανθρώπους που συνδέονται με το εξελισσόμενο σκάνδαλο διαφθοράς της χώρας φαίνεται να έχουν δημιουργήσει υπεράκτιες εταιρείες-κελύφη που έχουν συσταθεί από την Mossack Fonseca. Και στην Ρωσία [6], ο Sergei Roldugin, ένας τσελίστας, ο οποίος είναι στενός φίλος του Βλαντιμίρ Πούτιν, φαίνεται να ελέγχει περιουσιακά στοιχεία άνω των 100 εκατομμυρίων δολαρίων [7]. Ο Roldugin υποστήριξε [8] ότι αυτή η περιουσία είναι το προϊόν δωρεών από Ρώσους επιχειρηματίες για να τον βοηθήσουν να αγοράσει ακριβά μουσικά όργανα για

φτωχούς μαθητές. Προφανώς, η κλασική μουσική έχει μερικούς πολύ γενναιόδωρους φίλους μέσα στην ρωσική επιχειρηματική ελίτ.

.....

Με μια πρώτη ματιά, η διαρροή των Panama Papers μοιάζει πολύ με άλλες μεγάλες διαρροές, όπως είναι τα διαβαθμισμένα έγγραφα που ο [και πλέον η] στρατιώτης του Στρατού των ΗΠΑ Chelsea Manning [9] έδωσε στο WikiLeaks ή οι πληροφορίες που αποκάλυψε ο πρώην συμβασιούχος της NSA, Edward Snowden [10], σχετικά με διεθνείς παρακολουθήσεις. Όπως εκείνες οι διαρροές, τα έγγραφα του Παναμά ανέδειξαν την υποκρισία [11] επιφανών πολιτικών και αξιωματούχων. Η διαρροή υπενθυμίζει, επίσης, μια σειρά από λιγότερο λαμπερές διαρροές δεδομένων σχετικά με τους πελάτες μυστικοπαθών τραπεζών στην Ελβετία [12] και το Λιχτενστάιν [13], οι οποίες άσκησαν πίεση στις κυβερνήσεις για την πάταξη των φορολογικών παραδείσων και επέτρεψαν σε μερικές Αρχές να κυνηγήσουν υποθέσεις εναντίον φοροφυγάδων. Παρά το γεγονός ότι ίσως λίγοι θυμούνται, το WikiLeaks ξεκίνησε [14] με μια παρόμοια διαρροή από την ελβετική τράπεζα Julius Baer.

.....

Ωστόσο, η καλύτερη σύγκριση -και ο καλύτερος οδηγός για το τι μπορεί να συμβεί στη συνέχεια- δεν είναι με τον Snowden ή τον Julian Assange, αλλά με τον Thomas Piketty, τον διάσημο Γάλλο οικονομολόγο. Το βιβλίο του Piketty, *Capital in the 21st Century* (Το κεφάλαιο τον 21^ο αιώνα) [15], έχει ερμηνευθεί ως μια οικονομική ιστορία, ως μια μεγάλη οικονομική θεωρία και μια ζοφερή πολιτική πρόγνωση. Ωστόσο, λίγοι έχουν δώσει προσοχή στις τελευταίες του σελίδες, όπου ο Piketty καθορίζει το πολιτικό στοίχημα που κρύβεται πίσω από το ερευνητικό του πρόγραμμα: Ότι οι άνθρωποι απλά δεν γνωρίζουν την πλήρη έκταση της οικονομικής ανισότητας, και ότι η πολιτική θα μεταμορφωθεί, αν ποτέ την μάθουν.

.....

Η έρευνα του Piketty και το πολιτικό του πρόγραμμα υποκινούνται από μια πεποίθηση ότι η πραγματική έκταση της οικονομικής ανισότητας είναι αόρατη. Τα καθημερινά στατιστικά στοιχεία απλά δεν μπορούν να συλλάβουν τον βαθμό στον οποίο οι πλούσιοι είναι διαφορετικοί από τους απλούς ανθρώπους. Δεν έχουν σχεδιαστεί για αυτό. Οι συνήθεις τεχνικές μέτρησης της ανισότητας, με το να συγκρίνουν το εισόδημα ή την περιουσία στο κορυφαίο 10% του πληθυσμού με το υπόλοιπο, δεν συλλαμβάνει το πόσο πολύ πλουσιότερη είναι η κορυφή του 1% από το κορυφαίο 10%, ή πόσο πολύ πλουσιότερη είναι η κορυφή του 0,1% από εκείνους που είναι απλά στο 1%. Όπως παρατήρησε ο Αμερικανός πολιτικός σχολιαστής Chris Hayes στο *Twilight of the Elites: America After Meritocracy* (Το λυκόφως

των ελίτ: Η Αμερική μετά την αξιοκρατία), η ανισότητα είναι σαν μια [γεωμετρική] σπείρα, γιατί γίνεται όλο και πιο βαθιά και παράξενη όσο περισσότερο τη διερευνά κάποιος. Ένας λόγος για τον οποίο η έρευνα του Piketty έχει επηρεάσει άλλους οικονομολόγους είναι ότι βρίσκει έξυπνους τρόπους, όπως είναι η χρήση των κεφαλαίων από κληροδοτήματα σε πανεπιστήμια ως υποκατάστατο για κρυφές περιουσίες, για να μετρήσει τις συνέπειες της ανισότητας παρά τα ατελή δεδομένα.

.....

Αλλά το πρόβλημα πηγαίνει πέρα από τα ατελή σύνολα δεδομένων. Οι πραγματικά πλούσιοι έχουν τα μέσα και τα κίνητρα για να κρύψουν τον εντυπωσιακό πλούτο τους. Ο συνεργάτης του Piketty, ο οικονομολόγος του Berkeley, Gabriel Zucman, εκτιμά ότι 7,6 τρισεκατομμύρια δολάρια είναι κρυμμένα σε υπεράκτιες διευθετήσεις. Η αγορά ακινήτων του Λονδίνου [16] έχει αναδιαμορφωθεί από ολιγάρχες από τη Ρωσία και αλλού, οι οποίοι χρησιμοποιούν εταιρείες-κελύφη για να παρκάρουν τα κεφάλαιά τους σε ένα ασφαλές και προβλέψιμο οικονομικό σύστημα. Ακτιβιστές οργανώνουν χολιγουντιανού στυλ επισκέψεις με λεωφορείο στα σπίτια των νέων κλεπτοκρατών.

Όπως υποστηρίζει ο οικονομολόγος Μπράνκο Μιλάνοβιτς στο νέο του βιβλίο, *Global Inequality* (Η παγκόσμια ανισότητα) [17], αυτές οι τάσεις αναμορφώνουν την οικονομική και πολιτική ανάπτυξη. Κάποτε συνηθιζόταν η οικονομική ελίτ να έχει συμφέρον στην οικοδόμηση του κράτους δικαίου στην εκάστοτε χώρα, έστω και μόνο για να προστατεύσει τη δική της περιουσία. Τώρα μπορεί απλώς να μεταφέρει τα λάφυρα στο Λονδίνο ή τη Νέα Υόρκη, όπου «κανείς δεν θα ρωτήσει από πού προέρχονται τα χρήματα», γράφει ο Μιλάνοβιτς. Η χρηματοοικονομική παγκοσμιοποίηση χτίζει έναν κόσμο παρόμοιο με εκείνο που απεικονίζεται στο άγρια σατιρικό μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας του William Gibson, *The Peripheral* (Το περιφερειακό), στον οποίο οι πραγματικά πλούσιοι δεν είναι υπόλογοι σε κανέναν παρά μόνο στον εαυτό τους.

.....

Ο Piketty θέλει να χαρτογραφήσει αυτόν τον κρυφό κόσμο και να τον αποσταθεροποιήσει. Πιστεύει ότι οι απλοί άνθρωποι απλά δεν καταλαβαίνουν τον βαθμό του πλούτου, επειδή δεν είναι σε θέση να τον κατανοήσουν. Υπάρχει επομένως επιτακτική ανάγκη να δημιουργηθούν νέες πληροφορίες που θα βοηθήσουν τους ανθρώπους να καταλάβουν πόσο σημαντικός είναι ο πλούτος, και ποιος τον έχει. Αυτό εξηγεί, για παράδειγμα, γιατί ο Piketty θέλει έναν ουτοπικό παγκόσμιο φόρο επί των οικονομικών κεφαλαίων. Δεν είναι επειδή ένας τέτοιος φόρος θα είναι μια ολοκληρωμένη λύση για την ανισότητα, αλλά επειδή ο φόρος θα

δημιουργήσει απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων, και ως εκ τούτου πληροφορίες σχετικά με το ποιος κατέχει ποια περιουσιακά στοιχεία, επιτρέποντας στις δημοκρατίες να κάνουν μια «ορθολογική συζήτηση για τις μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα ο κόσμος» και ποιος θα πρέπει να πληρώσει γι' αυτές.

.....

Η άποψη του Piketty παρέχει έναν διαφορετικό -και πιο θεμελιώδη- τρόπο σκέψης σχετικά με τις μακροπρόθεσμες συνέπειες των Panama Papers. Οι διαρροές του Παναμά, μετρημένες σε gigabytes πληροφοριών, είναι πολύ μεγαλύτερες από εκείνες που Snowden και του [πλέον της] Manning. Ωστόσο, σε σύγκριση με το πραγματικό μέγεθος του υπεράκτιου (offshore) τομέα, είναι λιγότερο από μια στάλα διαρροής. Η Mossack Fonseca δεν είναι το μόνο δικηγορικό γραφείο για τη σύσταση εταιρειών-κελύφη που βοηθούν τους ανθρώπους να αποφύγουν φόρους και ελέγχους. Και οι εταιρείες-κελύφη είναι μόνο ένα μικρό μέρος ενός πολύ μεγαλύτερου συστήματος που έχει σχεδιαστεί για να κρύβει τον πλούτο των ανθρώπων. Η απελευθέρωση των εγγράφων -αν και σημαντική- δεν είναι υποκατάστατο για το είδος των λεπτομερών και εκτενών πληροφοριών που θα μπορούσε να παράσχει η διευθέτηση ενός παγκόσμιου φόρου.

.....

Ωστόσο, η διαρροή φέρνει τον κόσμο ένα βήμα πιο κοντά προς την καλύτερη πληροφόρηση σχετικά με τον παγκόσμιο πλούτο. Το Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, έχει βρεθεί κάτω από πίεση για να σταματήσει την προστασία των εξαρτήσεών του από τους φορολογικούς παραδείσους. Η Γαλλία και η Γερμανία κάνουν έκκληση για μια μαύρη λίστα φορολογικών παραδείσων, που θα μπορούσαν να αποκοπούν από το δίκτυο μηνυμάτων χρηματοοικονομικής φύσεως SWIFT, το παγκόσμιο δίκτυο που χρησιμοποιούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για τη μετάδοση πληροφοριών με ασφάλεια, αν δεν κάνουν τις ιδιοκτησιακές δομές τους απολύτως διαφανείς. [18]

.....

Ίσως το πιο σημαντικό είναι ότι σε ορισμένες χώρες οι αποκαλύψεις δημιουργούν μια νέα λαϊκή πολιτική γύρω από τη φοροδιαφυγή και την απάτη. Τα έγγραφα του Παναμά έχουν υποδαυλίσει μαζικές δημόσιες διαμαρτυρίες στην Ισλανδία και πολιτικό σάλο στο Ηνωμένο Βασίλειο. Έχουν συνδέσει τεχνικά ζητήματα φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής με την καθημερινή πολιτική με το να ταυτοποιούν γνωστούς πολιτικούς, αξιωματούχους και διασημότητες οι οποίοι επωφελούνται από πολύπλοκες ρυθμίσεις. Μερικές από τις ελπίδες του Piketty για λαϊκή συζήτηση αρχίζουν να υλοποιούνται.

Ακόμα κι έτσι, τα αποτελέσματα υπήρξαν σποραδικά. Οι αποκαλύψεις είχαν μικρό λαϊκό αντίκτυπο στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου δεν υπάρχουν δημόσια πρόσωπα να έχουν αναγνωριστεί ότι κέρδισαν πλεονεκτήματα μέσω της Mossack Fonseca. Επίσης δεν έχουν ακόμη οδηγήσει σε σημαντική δημόσια κατακραυγή σε χώρες όπως η Ρωσία ή η Κίνα, όπου υπάρχουν περιορισμένα κανάλια για τη δημόσια διαφωνία. Εάν τούτο είναι πράγματι ένα πρώτο βήμα προς την αναγνώριση της πραγματικής έκτασης της παγκόσμιας ανισότητας του πλούτου, είναι μόνο αυτό.

.....

Οι φιλοδοξίες του Piketty μπορούν ακόμα να εκπληρωθούν, αλλά μόνο εάν αυτή η απελευθέρωση των πληροφοριών δημιουργήσει μια νέα, αυτοτροφοδοτούμενη πολιτική που απαιτεί όλο και περισσότερες πληροφορίες για τους τρόπους με τους οποίους κρύβεται ο πλούτος. Αυτός είναι ένας ψηλός στόχος δεδομένης της πολυπλοκότητας της διεθνούς πολιτικής και των κινήτρων που έχουν μεμονωμένα κράτη για να εξαπατήσουν, αλλά ο κόσμος είναι πολύ πιο κοντά σε αυτό τώρα από όσο θα μπορούσε να προβλέψει κάποιος πριν από τρεις εβδομάδες.

Σύνδεσμοι:

- [1] https://twitter.com/henryfarrell?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%...
- [2] <https://www.foreignaffairs.com/search?q=panama+papers>
- [3] <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-04-12/how-panama-became-tax...>
- [4] <https://www.foreignaffairs.com/articles/iceland/2016-04-11/arctic-mutiny>
- [5] <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-kingdom/2016-04-11/panama...>
- [6] <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2016-04-19/in...>
- [7] <http://www.theguardian.com/news/2016/apr/03/panama-papers-money-hidden-o...>
- [8] <http://www.theguardian.com/world/2016/apr/10/russian-cellist-sergei-rold...>
- [9] <https://www.foreignaffairs.com/search?q=chelsea+manning>
- [10] <https://www.foreignaffairs.com/search?q=edward+snowden>
- [11] <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2013-10-15/end-hyp...>
- [12] <https://next.ft.com/content/a277646c-0091-11e6-ac98-3c15a1aa2e62>
- [13] <http://www.dw.com/en/liechtenstein-bank-pays-up-in-tax-evasion-scandal/a...>
- [14] https://wikileaks.org/wiki/Clouds_on_the_Cayman_tax_heaven
- [15] <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/capital-punishment>
- [16] <http://www.theguardian.com/uk-news/2016/feb/04/mega-rich-homes-tour-lond...>

[17] <http://www.amazon.com/Global-Inequality-New-Approach-Globalization/dp/06...>

[18] <https://next.ft.com/content/044cb1f2-fff1-11e5-9cc4-27926f2b110c>

Δημοσιευμένο στις 26-04-2016 στο Foreign Affairs, The Hellenic Edition.